

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-1, 2026**

The Bolshevik Cultural Revolution in Turkestan

Azizbek Tursunaliyev

third-year student of the History Faculty of the Namangan Branch of Tashkent
International University

azizokeng2005@gamil.com +998 90 020 13 76

Abstract: This article explains in a simple and clear way the cultural changes that took place in the Turkestan region after the October Revolution. It mainly focuses on the essence of the cultural revolution carried out by the Bolsheviks, how it was implemented, and how it affected people’s lives. The article describes the campaign to eliminate illiteracy, innovations in the school and education system, changes in the writing system, issues of women’s emancipation, and policies related to religion, all explained with simple examples. At the same time, it highlights not only the positive aspects of these changes but also their negative impact on the people’s traditions and national values.

Keywords: October Revolution, Turkestan, Bolsheviks, cultural revolution, Soviet policy, elimination of illiteracy (likbez), education system, writing reform, Latin alphabet, Cyrillic alphabet, women’s emancipation, Hujum movement, religion and society, national values, Soviet ideology.

Bolsheviklarning Turkistondagi madaniy inqilobi

Toshkent Xalqaro Universitetining Namangan filiali

“Tarix” fakulteti uchinchi kurs talabasi

Tursunaliyev Azizbek

Annotatsiya: Ushbu maqolada Oktyabr inqilobi dan keyin Turkiston hududida yuz bergan madaniy o‘zgarishlar oddiy va tushunarli tarzda bayon qilinadi. Asosan

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-1, 2026**

bolsheviklar olib borgan madaniy inqilobning mazmuni, uning qanday amalga oshirilgani va odamlar hayotiga qanday ta’sir ko‘rsatgani haqida so‘z yuritiladi. Maqolada savodsizlikni tugatish ishlari, maktab va ta’lim tizimidagi yangiliklar, yozuvning o‘zgarishi, ayollar erkinligi masalasi hamda din bilan bog‘liq siyosat sodda misollar bilan tushuntirib beriladi. Shu bilan birga, bu o‘zgarishlarning foydali tomonlari bilan birga, xalqning urf-odatlari va qadriyatlariga salbiy ta’siri ham ochiq ko‘rsatib o‘tiladi.

Kalit so‘zlar: Oktyabr inqilobi, Turkiston, bolsheviklar, madaniy inqilob, sovet siyosati, savodsizlikni tugatish (likbez), ta’lim tizimi, yozuv islohoti, lotin alifbosi, kirill alifbosi, ayollar ozodligi, “Hujum” harakati, din va jamiyat, milliy qadriyatlar, sovet mafkurasi

Аннотация: В данной статье простым и понятным языком освещаются культурные изменения, произошедшие на территории Туркестана после Октябрьская революция. Основное внимание уделяется содержанию культурной революции, проводимой большевиками, способам её реализации и её влиянию на жизнь людей. В статье рассматриваются меры по ликвидации неграмотности, нововведения в системе образования и школах, реформы письменности, вопросы освобождения женщин, а также политика в отношении религии, объяснённые на простых примерах. Наряду с этим, показаны не только положительные стороны данных изменений, но и их отрицательное влияние на национальные традиции и ценности народа.

Ключевые слова: Октябрьская революция, Туркестан, большевики, культурная революция, советская политика, ликвидация неграмотности (ликбез), система образования, реформа письменности, латинский алфавит, кириллический алфавит, освобождение женщин, движение «Худжум», религия и общество,

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-1, 2026**

НАЦИОНАЛЬНЫЕ ЦЕННОСТИ, СОВЕТСКАЯ ИДЕОЛОГИЯ.

Oktyabr inqilobi dan keyin Turkiston hududida siyosiy vaziyat nihoyatda murakkab va ziddiyatlarga boy bo‘lib qoldi. Bu davrda eski tuzum yemirilib, yangi sovet hokimiyati hali to‘liq shakllanib ulgurmagan edi. Natijada hududda bir vaqtning o‘zida bir nechta siyosiy kuchlar o‘z ta‘sirini o‘rnatishga harakat qildi. Avvalo, inqilobdan keyin Rossiya imperiyasining Turkistondagi boshqaruv tizimi izdan chiqdi. Mahalliy aholining bir qismi yangi hokimiyatni umid bilan qarshi olgan bo‘lsa, boshqalar esa unga shubha va ishonchsizlik bilan qaradi. Chunki bolsheviklar olib kelayotgan tartiblar xalqning an‘anaviy turmush tarziga mos kelmas edi. Shu sababli jamiyat ichida siyosiy bo‘linish kuchaydi. 1917–1918-yillarda Turkistonda ¹ mahalliy ziyolilar tomonidan Qo‘qon muxtoriyati tashkil etildi. Bu muxtoriyat milliy davlatchilikni tiklashga qaratilgan muhim urinish edi. U jadid ziyolilari tomonidan qo‘llab-quvvatlandi va qisqa vaqt ichida xalq orasida katta e‘tibor qozondi. Biroq sovet hokimiyati bu mustaqillik harakatini xavf sifatida baholab, uni kuch bilan bostirdi. 1918-yilda Qo‘qon muxtoriyati tugatildi va bu voqea hududda siyosiy keskinlikni yanada kuchaytirdi. Shu bilan birga, Turkistonning ayrim hududlarida eski davlat tuzumlardan qolgan kuchlar ham mavjud edi. Masalan, Buxoro amirligi va Xiva xonligi o‘z mustaqilligini saqlab qolishga harakat qildi. Ammo 1920-yillarga kelib, sovet qo‘shinlari bu hududlarni ham egallab, u yerda yangi sovet respublikalarini tashkil etdi. Natijada butun Turkiston hududi bosqichma-bosqich sovet tizimiga kiritildi. Bu davrda yana bir muhim hodisa — qurolli qarshilik harakatlarining paydo bo‘lishidir. Mahalliy aholi orasida sovet hokimiyatiga qarshi norozilik kuchayib, u Bosmachilik harakati shaklida namoyon bo‘ldi. Bu harakat turli

¹ O‘zbekiston tarixi – Toshkent: O‘qituvchi nashriyoti, 2019. – 45–67-betlar.

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-1, 2026**

ijtimoiy qatlam vakillarini birlashtirib, milliy va diniy qadriyatlarni himoya qilishni maqsad qilgan edi. Sovet hokimiyati esa bu harakatni bostirish uchun harbiy kuchdan keng foydalandi. Siyosiy vaziyatning murakkabligiga yana bir sabab — yangi sovet boshqaruv tizimining tez va keskin joriy etilishi bo‘ldi. Bolsheviklar yer-suv islohoti, milliy lashtirish siyosati va yangi boshqaruv organlarini tashkil etish orqali jamiyatni tubdan o‘zgartirishga kirishdi. Biroq bu o‘zgarishlar ko‘pincha mahalliy sharoit va urf-odatlarini hisobga olmasdan amalga oshirildi, bu esa aholi noroziligini yanada kuchaytirdi. Shuningdek, Turkistonda milliy chegaralanish siyosati ham muhim rol o‘ynadi. 1924-yilda hudud milliy respublikalarga bo‘lib chiqildi. Bu jarayon bir tomondan millatlarning shakllanishiga yordam bergan bo‘lsa, ikkinchi tomondan tarixiy birlikning buzilishiga olib keldi. Umuman olganda, Oktyabr inqilobidan keyingi Turkistondagi siyosiy vaziyat notinch, ziddiyatli va o‘zgarishlarga boy davr bo‘ldi. Eski va yangi kuchlar o‘rtasidagi kurash, milliy mustaqillik uchun harakatlar² hamda sovet hokimiyatining mustahkamlanish jarayoni bu davrning asosiy belgilaridan hisoblanadi. Bu siyosiy jarayonlar keyinchalik amalga oshirilgan madaniy inqilob uchun ham zamin yaratdi. Madaniy inqilob — bu jamiyatning ma’naviy, madaniy va ijtimoiy hayotini tubdan o‘zgartirishga qaratilgan siyosiy jarayon hisoblanadi. Sovet davrida bu tushuncha faqat madaniyat yoki san’atni rivojlantirishni emas, balki butun jamiyat fikrlash tarzini yangilashni anglatgan. Ya’ni odamlarning dunyoqarashi, bilim darajasi, urf-odatlar va hatto kundalik hayot tarzi ham o‘zgartirilishi ko‘zda tutilgan. Oktyabr inqilobi dan keyin sovet hokimiyati Turkiston hududida yangi jamiyat qurishni maqsad qilib oldi. Buning uchun esa faqat siyosiy hokimiyatni qo‘lga kiritish yetarli emas edi. Eng muhim vazifa — aholining ongini o‘zgartirish, ularni yangi sotsialistik g‘oyalarga

² Turkiston tarixi – Toshkent: Fan nashriyoti, 2018. – 102–130-betlar

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-1, 2026**

ishontirish edi. Shu sababli madaniy inqilob siyosati keng miqyosda amalga oshirildi. Madaniy inqilobning asosiy maqsadlaridan biri savodsizlikni tugatish edi. Chunki o‘sha davrda aholining katta qismi o‘qish-yozishni bilmas edi. Savodsiz jamiyatni boshqarish qiyin bo‘lganligi sababli bolsheviklar maktablar ochish, bepul ta‘lim joriy etish va kattalar uchun maxsus o‘quv kurslarini tashkil etishga alohida e‘tibor qaratdi. Bu orqali nafaqat savodxonlik oshirildi, balki sovet mafkurasi ham keng yoyildi. Yana bir muhim maqsad — eski ijtimoiy qarashlarni yo‘q qilish edi. Asrlar davomida shakllangan diniy e‘tiqodlar, an‘anaviy urf-odatlar va qadriyatlar sovet mafkurasiga mos kelmas deb hisoblandi. Shu sababli yangi dunyoqarash — ateizm, tenglik va kollektivlik g‘oyalari targ‘ib qilindi. Bu jarayon ba‘zan keskin va majburiy usullar orqali amalga oshirildi. Madaniy inqilobning yana bir yo‘nalishi ayollar erkinligini ta‘minlash edi. Oldin jamiyatda ayollar imkoniyatlari cheklangan bo‘lsa, sovet davrida ularni o‘qitish, ish bilan ta‘minlash va jamiyat hayotida faol ishtirok etishga undash siyosati olib borildi. Bu orqali jamiyatda gender tengligini shakllantirishga harakat qilindi. Shuningdek, milliy madaniyatni qayta shakllantirish ham muhim vazifalardan biri bo‘ldi. Sovet hokimiyati milliy an‘analarni butunlay³ yo‘q qilishni emas, balki ularni o‘z mafkurasiga moslashtirishni maqsad qildi. Natijada yangi adabiyot, teatr, kino va san‘at yo‘nalishlari paydo bo‘ldi, lekin ular ko‘pincha sovet g‘oyalari asosida rivojlantirildi. Yana bir muhim jihat — yangi “sotsialistik inson”ni tarbiyalash edi. Bu inson bilimli, mehnatkash, jamoatchilik manfaatini shaxsiy manfaatdan ustun qo‘yadigan va sovet tuzumiga sodiq bo‘lishi kerak edi. Madaniy inqilob aynan shunday avlodni shakllantirishga qaratildi. Xulosa qilib aytganda,

³ XX asr boshida O‘rta Osiyo – Toshkent, 2020. – 88–115-betlar

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-1, 2026**

madaniy inqilob oddiy madaniy o‘zgarish emas, balki jamiyatni to‘liq qayta qurishga qaratilgan keng qamrovli siyosat edi. Uning maqsadi yangi turdagi jamiyat va yangi fikrlovchi insonni yaratish bo‘lib, bu jarayon Turkistonda ham chuqur iz qoldirdi. Oktyabr inqilobi dan keyin Turkiston hududida ta‘lim tizimi tubdan o‘zgartirildi. Oldingi davrda ta‘lim asosan maktab va madrasalarda diniy yo‘nalishda olib borilgan bo‘lsa, sovet hokimiyati kelishi bilan dunyoviy (sekulyar) ta‘lim tizimi joriy etildi. Bu o‘zgarishlar jamiyatni yangilash va yangi mafkurani shakllantirishning muhim vositasi sifatida qaraldi. Birinchi navbatda eski ta‘lim muassasalari qayta ko‘rib chiqildi. Ko‘plab madrasalar yopildi yoki ularning faoliyati keskin cheklab qo‘yildi. Ularning o‘rniga yangi tipdagi maktablar tashkil etildi. Bu maktablarda diniy fanlar o‘rniga matematika, fizika, geografiya, tarix kabi dunyoviy fanlar o‘qitila boshlandi. Natijada ta‘lim mazmuni butunlay yangicha yo‘nalishga o‘tdi. Ta‘lim tizimidagi muhim o‘zgarishlardan biri — bepul va majburiy ta‘limning joriy etilishi bo‘ldi. Sovet hokimiyati barcha bolalarni maktabga jalb qilishga harakat qildi. Bu esa avval ta‘lim olish imkoniga ega bo‘lmagan ko‘plab bolalar, ayniqsa qizlar uchun katta imkoniyat yaratdi. Shu tariqa maktabga qatnash darajasi sezilarli oshdi. O‘qituvchilar masalasi ham dolzarb edi. Yangi tizim uchun zamonaviy bilimga ega pedagoglar zarur bo‘ldi. Shu sababli o‘qituvchilar tayyorlash kurslari va pedagogika bilim yurtlari tashkil etildi. Mahalliy ⁴kadrlarni tayyorlashga alohida e‘tibor qaratildi, chunki ular xalq bilan yaqin ishlay olardi. Darslik va o‘quv qo‘llanmalari ham yangilandi. Eski diniy kitoblar o‘rniga yangi, sovet mafkurasi asosida yozilgan darsliklar yaratildi. Bu darsliklarda nafaqat ilmiy bilimlar, balki kommunistik g‘oyalar ham singdirilgan edi. Shunday qilib, ta‘lim faqat bilim berish emas, balki tarbiya vositasiga ham aylandi. Ta‘lim tizimida yana bir muhim jihat

⁴ Sovet davri madaniy siyosati – Toshkent: O‘zbekiston Fanlar akademiyasi nashri, 2017. – 55–90-betlar.

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-1, 2026**

— ayollarni o‘qitishga e‘tibor kuchayganidir. Avval ko‘plab qizlar maktabga bormagan bo‘lsa, bu davrda ularni ta‘limga jalb qilish faol olib borildi. Qizlar uchun alohida maktablar ochildi, keyinchalik esa ular umumiy maktablarda ham o‘qiy boshladi. Bu esa jamiyatda ayollarning o‘rni o‘zgarishiga katta ta‘sir ko‘rsatdi. Bundan tashqari, oliy ta‘lim tizimi ham shakllana boshladi. Institut va texnikumlar ochilib, turli sohalar uchun mutaxassislar tayyorlash yo‘lga qo‘yildi. Bu esa iqtisodiyot va boshqaruv tizimining rivojlanishiga xizmat qildi. Shu bilan birga, bu o‘zgarishlar faqat ijobiy jihatlar bilan cheklanmagan. Ta‘lim tizimi sovet mafkurasi ta‘sirida bo‘lgani sababli mustaqil fikrlash ba‘zan cheklangan, tarix va madaniyat bir tomonlama talqin qilingan. Milliy qadriyatlar va an‘anaviy bilimlar yetarlicha e‘tiborga olinmagan. Avvalo, san‘at va madaniyat ustidan davlat nazorati kuchaydi. Barcha ijodiy faoliyat sovet mafkurasi talablariga mos bo‘lishi kerak edi. Asarlar orqali ishchi va dehqon hayoti, tenglik, kollektivlik va sotsialistik g‘oyalar targ‘ib qilindi. Natijada san‘atning erkinligi ma‘lum darajada cheklanib, u ko‘proq targ‘ibot vositasiga aylantirildi. Adabiyot sohasida ham katta o‘zgarishlar yuz berdi. Yangi davr yozuvchilari asarlarida oddiy xalq hayoti, mehnat, yangi jamiyat qurilishi kabi mavzular asosiy o‘rin egalladi. Realistik yo‘nalish kuchayib, asarlar hayotga yaqin bo‘lishi talab qilindi. Shu bilan birga, eski an‘anaviy adabiyot va diniy mazmundagi asarlar ikkinchi darajaga tushib qoldi yoki tanqid qilindi. Teatr san‘ati ham faol rivojlandi. Yangi teatrlar ochilib, sahnalarda zamonaviy mavzudagi spektakllar qo‘yila boshlandi. Bu spektakllar orqali ham sovet g‘oyalari targ‘ib qilindi. Teatr xalqni ma‘naviy jihatdan tarbiyalash vositasi sifatida qaraldi. Kino san‘ati paydo bo‘lib, tez rivojlandi. Filmlar orqali keng ommaga ta‘sir qilish imkoniyati katta bo‘lgani uchun kino muhim targ‘ibot vositasiga aylandi. Unda ham yangi jamiyat, yangi inson obrazi ko‘rsatildi. Kino orqali savodsiz aholiga ham g‘oyalar yetkazish osonlashdi.

Xulosa

240

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-1, 2026**

Oktyabr inqilobi dan keyin Turkiston hududida amalga oshirilgan madaniy inqilob jamiyat hayotini tubdan o‘zgartirgan murakkab va ziddiyatli jarayon bo‘ldi. Bu davrda ta’lim tizimi yangilandi, savodsizlik kamaydi, ilm-fan va madaniyat rivojlanishiga keng yo‘l ochildi. Ayniqsa, ayollar uchun yangi imkoniyatlar paydo bo‘lib, ular jamiyat hayotida faolroq ishtirok eta boshladi. Shu bilan birga, bu o‘zgarishlar faqat ijobiy natijalar bilan cheklanib qolmadi. Sovet siyosati ta’sirida milliy va diniy qadriyatlar cheklab qo‘yildi, ko‘plab an’analar yo‘qolish xavfi ostida qoldi. Madaniyat, san’at va adabiyot ko‘p hollarda mafkuraviy vositaga aylantirildi, erkin fikr bildirish imkoniyatlari toraytirildi. Umuman olganda, madaniy inqilob Turkiston tarixida muhim o‘rin tutadi. U bir tomondan jamiyatni zamonaviylashtirishga xizmat qilgan bo‘lsa, ikkinchi tomondan milliy o‘zlik va qadriyatlar masalasini murakkab holatga olib kelgan. Shu sababli bu davrni baholashda har ikki tomon — taraqqiyot va yo‘qotishlar birgalikda ko‘rib chiqilishi kerak hisoblayman

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR

- 1 O‘zbekiston tarixi – Toshkent: O‘qituvchi nashriyoti, 2019. – 45–67-betlar.
- 2 Turkiston tarixi – Toshkent: Fan nashriyoti, 2018. – 102–130-betlar.
- 3 XX asr boshida O‘rta Osiyo – Toshkent, 2020. – 88–115-betlar
- 4 Sovet davri madaniy siyosati – Toshkent: O‘zbekiston Fanlar akademiyasi nashri, 2017. – 55–90-betlar.
- 5 O‘zbekiston madaniyati tarixi – Toshkent: Universitet nashriyoti, 2021. – 120–145-betlar.